

Bir bildiri, bir umut, bir tehlike

11/04/2010

Anayasa, herkesin temel haklarının korunduğunu düşünerek kendini güvende hissetmesini sağlayan bir toplumsal sözleşme olmalı. Bu sözleşmede yapılan değişikliklerin, dayatmacı bir acelelikle hazırlanıp referanduma sunulmasıyla ortaya çıkan tablo nasıl olabilir?

AYŞE BUĞRA

Anayasa değişikliği tartışmaları başladıktan sonra, henüz hükümetin hazırladığı taslak ortaya çıkmadan, basında 200 küsur imzalı bir bildiriyle ilgili haberler yer aldı. Bildiri, içeriği, üslubu ve imzacıların niteliği bakımından dikkat çekiciydi. Anayasanın, bütün farklılıklarımızla birlikte, toplumun eşit ve özgür fertleri olarak, birbirimizden korkmadan birlikte yaşayabileceğimiz zemini oluşturması gereken bir uzlaşma metni olduğu bilinciyle, suçlamadan, dayatmadan, taraf tutmaya değil düşünerek tavır almaya davet ediyordu. İmzacıların arasında çok sayıda sendika, meslek örgütü ve sivil toplum kuruluşu temsilcisi vardı. İmza listesinde kadınların, özellikle de kadın hareketi içinde önemli rol oynamış ve oynamakta olanların ağırlığı göze çarpıyordu. Bu kadınların çalıştıkları örgütler arasında, hem ulusal düzeyde faaliyet gösterenler hem de Diyarbakır merkezli KAMER ve Van Kadın Derneği gibi yerel düzeyde çok önemli işler yapanlar bulunuyordu. 12 Eylül darbesinin ve hâlâ ortadan kalkmamış olan darbe mevzuatının yol açtığı insani ve kurumsal mağduriyetleri sabırla dile getiren veya cinsel yönelimlerinden ötürü gibi gün be gün büyük haksızlıklar, hakaretler ve dışlanmışlıklara maruz kalan insanların haklarını savunan aktivistlerle akademik çalışmalarıyla tanınan üniversite mensuplarının imzaları, yan yana, bu sükunetle ifade edilmiş uzlaşma çağrısının altında yer alıyordu.

Birlikte ve eşit

Bildirinin mesajı, içerikten çok süreçle ilgiliydi ve anayasa değişikliklerinin en geniş mutabakatı hedefleyen, toplumdaki siyasi kutuplaşma ve gerginliği artırmayacak süreçlerle gerçekleştirilmesinin önemine dikkat çekiliyordu. Bu bağlamda, demokratik temsil mekanizmalarının niteliği gündeme getiriliyor, seçim barajları gibi seçim yasasından kaynaklanan sakatlıklara ve (mağdur bir azınlık değil toplumun yarısı olan) kadınların eşit siyasi temsiline sağlanması gereğine işaret ediliyordu. Parti kapatmanın, ancak istisnai bir durum olarak, uluslararası kriterler temelinde yeniden düzenlenmesi gerektiği vurgulanırken, seçim harcamalarının denetlenmesi, hazine yardımlarından yararlanma kıstaslarının adil bir biçimde düzenlenmesi gibi hayati önem taşıyan ama nedense önemi pek takdir edilmeyen konulara da değiniliyordu.

Bunun neden umut verici bir mesaj olduğunu anlamak için, Türkiye'deki siyaset ortamının ne hale gelmiş olduğunu görmek gerekiyor. Bir yandan 12 Eylül darbesi ve izleri hâlâ süren darbe rejiminin büyük katkısıyla içi boşaltılmış siyasi haklar, bir yandan farklı görüşlerin anlamlı bir tartışma ortamında dile getirilip savunulmasını engelleyen bir karşılıklı husumet ve kutuplaşma, bu ortamın belirleyici özellikleri olarak ortaya çıkıyor. Bu, biraz paradoksal bir biçimde, bütün kurumların ve ilişkilerin siyasileştiği, ama siyasetin, asli ögesi olan ikna ve uzlaşma çabalarıyla birlikte, neredeyse yok olduğu bir ortam. Böyle bir ortamda, bildirinin,

yeni bir anayasayla sağlam bir birlikte yaşama zemini hazırlanabilmesi amacıyla kaleme alınmış bir siyasete davet metni olduğunu düşünebiliriz. Ben bildirinin harap vaziyetteki siyaset alanını yeniden inşa etmek ve birlikte yaşama zeminimizi bu alanda oluşturmak için yapılmış bir davet olduğunu düşünüyorum.

Eğer toplumun birlikte yaşama zeminini oluşturması gereken anayasada yapılacak değişiklikler siyaset alanında değil de şu anda içinde bulunduğumuz kesif güvensizlik ve kutuplaşma ortamında gerçekleşirse, ortaya çıkacak şeyin bir anayasadan beklenenleri sağlamayacağı, güvensizlik ve kutuplaşmaları azaltmayıp artıracığı kesin. Büyük-küçük bütün azınlıklar dahil herkesin temel haklarının korunduğunu düşünerek kendini güvende hissetmesini sağlayan bir toplumsal sözleşme olması gereken anayasada yapılan değişikliklerin, son derece dayatmacı bir acelecilikle hazırlanıp referanduma sunulması sonucunda ortaya çıkan tablonun nasıl bir tablo olmasını bekleyebiliriz? Referandum sonucunda “evet” oylarının yüzde altmış çıkması veya bunun tersi olması ne anlama gelecek? Sonuç ne olursa olsun, kazanılan ne olacak? Sonuç ne olursa olsun, “onlar kaybetti biz kazandık” diye sevinenleri ayıplamayacak mıyız?

Ehven-i şerciler

Süreci tehlikeli kılan şey, anayasanın ne olduğunu unutan tarafların dayatmacı yaklaşımları kadar, “12 Eylül Anayasası değişsin de nasıl değişirse değişsin” diye düşünen ve bu bağlamda söz konusu anayasanın zaten bölük pörçük epeyce değişiklik geçirmiş olduğunu unutmuş görünenlerin ehven-i şer kavramı yardımıyla tanımlanabilecek tutumlarıyla da ilgili. Bu tutum, “hiçbir yenilik şimdiki durumdan daha kötü bir sonuç veremez” inancını da içerebiliyor. Ama buradaki iyileşme ve kötüleşmenin ölçütü çok belli değil. Kuvvetler ayrılığı ilkesi ve yargı bağımsızlığıyla ilgili çok ciddiye alınması gereken endişeleri veya cumhurbaşkanının yetkilerinin artırılmasıyla ilgili sorunları bir an için unutsak dahi, mesela sendikal haklarla ilgili olarak önerilen ve kamu sendikalarına grev hakkı tanımayan düzenlemelerin iyileşme mi kötüleşme getirdiği hiç belli değil. Avrupa Komisyonu’nun her Türkiye İlerleme Raporu’nda örgütlenme özgürlüğünü kısıtladığı belirtilen bu grev yasağının “şimdilik” yerinde kalması, bizi sendikal hakların tam olarak hayata geçeceği güne yaklaştırır mı yoksa ondan uzaklaştırır mı? Anayasa değişikliği sürecinin sonunda seçim barajının yerinde kalacak olması, siyasi temsil süreçlerinin demokratikleşmesi yönündeki adımları hızlandırır mı yavaşlatır mı? Anayasa değişikliği paketinde çocuk istismarının önlenmesine ilişkin bir madde yer alırken etnik kimlikleri veya cinsel yönelimlerinden ötürü mağdur durumda kalan kesimlerin haklarını korumak ve nefret suçlarını engellemek amaçlı düzenlemelere yer verilmemesi, bu amaçla yapılacak düzenlemelerin daha sonra yürürlüğe girmesini çabuklaştırır mı yoksa bu yöndeki taleplerin bir süre daha gözardı edilmesini mi kolaylaştırır? Bu sorulara net bir cevap vermenin zorluğu ölçüsünde, değişikliğin iyi mi kötü mü olduğu konusu da belirsizleşiyor.

12 Eylül rejiminden çıkmak için atılan bir adım olarak darbe sorumlularına hesap sorulmasını engelleyen 15. maddenin değişmesi kuşkusuz olumlu. Ama bu yönde gerçekten ciddi adımlar atılması isteniyorsa, değişikliğin bu adımların niteliğiyle ilgili bir tartışma ortamında formüle edilmesi gerekmez mi? Bunun tartışılmadığı bir ortamda, gerçek bir adaletsizliklerin onarılması sürecinin başlayıp başlamayacağını nasıl bilebiliriz? Bu soru, “imkan hazırlansın da istim arkadan gelsin”den biraz daha ciddi bir cevap gerektiriyor zannediyorum. Asıl önemlisi, nedense çoğu zaman gözardı edilen şu gerçek: 12 Eylül darbesiyle hesaplaşılması gerektiği fikri, bütün vahim kutuplaşmaları ve militan taraflarıyla Türkiye toplumunun, iktidarı ve muhalefetiyle, belki de üzerinde en kolay uzlaşabildiği fikir. Bu konuda bir mutabakat zemini var. Hal böyleyken, bu çok gerekli tarihsel hesaplaşmayı Anayasa değişikliğiyle ilgili referandum bağlamında ortaya çıkan bir takım hesaplaşmalara alet etmek kabul edilir bir şey mi? Arkadan gelebilecek bir istim uğruna, çatışmalı bir referandum

sürecinin elimizdeki çok önemli mutabakat zeminini tahrip etmesine razı olmak, tam da o istimin hiç gelmemesine katkıda bulunmak anlamına gelmez mi?

Bu sorular etrafında bir tartışma başlamasını talep etmek, “ya bütün maddeler ya hiç biri”, “hepsi hemen şimdi” dayatmalarıyla önümüze getirilmeye çalışılan, yasallığını bilmem ama mantıksızlığını gayet iyi görebildiğim bir referandumda kullanacağımız oyun rengini tartışmaktan çok farklı ve çok daha önemli. Bunun takdir edilmemesi ve konunun getirilip oyumuzun rengine bağlanması, gerçekten çok büyük bir tehlike içeriyor. Buradaki tehlike, hepimizin temel haklarını koruyan bir yasal ve kurumsal çerçevenin varlığıyla tanımlanan adaletli bir toplumda birbirimizden korkmadan birlikte yaşayabileceğimiz inancının kaybedilmesi tehlikesi. Anayasa değişikliği sürecinin niteliği, bu inancın korunabilmesi açısından son derece önemli. Yukarıda sözünü ettiğim 200 küsur imzalı bildirinin siyasete davet mesajı da bu yüzden çok önemli ve bu mesajın verilmiş olması umut verici.

AYŞE BUĞRA: Prof. Dr. Boğaziçi Üniversitesi